

Een miskend monument

DOOR BERNADETTE VAN HELLENBERG HUBAR

DE TEEKENSCHOOL VOOR NUTTIGE EN BEELDENE KUNSTEN (1904)
EN AMBACHTSSCHOOL TE ROERMOND (1908)

'De Roermondse school staat zoozeer in een midden van kunstnijverheid, waarin in een kunstschool van zoo hoog gewicht is, dat alles dient beproefd te worden, dat tot verbetering kan leiden.' (Gemeenteraad in 1896)¹

Halverwege de Godsweerderwingel staat een rijzig gebouw. Door zijn opvallende hoofdportaal, de afwisselende en de gevlochten stroken baksteen, de tegeltableaux en de ritmisch gevarieerde vensterpartijen trekt het sterk de aandacht. Het is de voormalige Teekenschool annex Ambachtsschool van de stad. Geen zeer oud gebouw, wel onmiskenbaar een monument. Fraai samengestelde architectuur met intern kunstige gewelven van schoon metselwerk, een indrukwekkende trappenhal, glas-in-lood-ramen en diverse muurdecoraties. Alles bij elkaar genomen een schitterende staalkaart van het kunnen van de Roermondse kunstwerkplaatsen van rond de eeuwwisseling. Verbazingwekkend genoeg is het gebouw wonderlijk gaaf behouden, gezien de ettelijke generaties scholieren, waarvan de uitgesleten traptreden en de hier en daar gebarsten vloertegels getuigen. Het geluid van haastige voetstappen lijkt in de ruime, kloosterachtige gangen nog niet verstorven. Kort getypeerd vormt dit bijzondere dubbelcomplex een gedenkteken van de bloei van de kunstnijverheid en -industrie in Roermond tussen 1853 en 1960. Als zodanig is het onverbrekkelijk verbonden met de naam van Pierre J. H. Cuypers, die als gemeenteraadslid én als kunstenaar al zijn invloed en kunde heeft aangewend om de oprichting ervan te bevorderen.²

HERBESTEMMING OF VANDALISME?

Zoals zovele oudere gebouwen verloor ook dit complex in onze tijd zijn oorspronkelijke functie: in 1981 verhuisde de Dr. Cuypers-LTS, de opvolger van de Teeken- en Ambachtsschool, naar nieuwbouw aan de St.-Odgerusstraat met medenemen van de buste van de 'stichter', Cuypers. Het gebouw aan de Godsweedersingel staat sindsdien verlaten. De tand des tijds kent geen genade voor architectuur, terwijl ook de gemeente Roermond aan dit eertijds door haar groots opgezette, praktische gedenkteken niet al teveel 'zachte' kunsthistorische overwegingen wenste te verspillen. Er moest een passende bestemming voor het gebouw gevonden worden, en wel liefst één die een sluitende investerings- én exploitatiebegroting opleverde.

Men koos derhalve verstandig genoeg voor de duurzame functie van politiebureau. In dat verband leek integraal behoud van het complex wel een aardig idee van vage kunsthistorici en oudheidminnende architecten, maar bij voorbaat werd dit niet haalbaar geacht.³ In opdracht van B&W ontwikkelde architect A. F. A. Leesberg uit Helmond, een expert in het bouwen van politiebureau's, drie ontwerpen. Deze kan men het beste bestempelen als een 'maximaal' plan (I), een 'minimaal' plan (II) en een compromis (III). Volgens plan I zal het gehele complex tot politiebureau ingericht worden, hetgeen gezien de daarmee gepaard gaande exploitatiekosten ondoenlijk is. Plan II voorziet uitsluitend in het handhaven van de Teekenschool onder sloop van de parel van het complex, de monumentale trappenhal, en onder toevoeging van enige nieuwbouw aan de Godsweerderstraat. Ook bij het compromissplan III is de Teekenschool bestemd voor de politie. Daarbij zal dat gedeelte van de Ambachtsschool, dat in het oog valt vanuit de Godsweerderstraat heringericht worden als kantoorruimte voor derden en als garage voor de politie. Als doekje voor het bloeden blijven intern enkel de gewelven van de gangen beganeerds gehandhaafd. De trappen-

Het fraaie, fijnzinnig gedetailleerde hoofdportaal van het dubbelcomplex: voormalige Teekenschool, annex Ambachtsschool aan de Godsweedersingel te Roermond.

hal en alle overige decoratieve elementen worden geraserd. De conclusie mag zijn, dat dit een halfslachtig plan is, waarbij het dubbelcomplex onnodig veel van zijn waarde zal inboeten.

GEEN MUSEUM, MAAR EEN MONUMENT

B&W organiseerden 4 mei j.l. een bijeenkomst met de zogenaamde ideële belanghebbenden, die hun ongerustheid over de herinrichting hadden uitgesproken. Daartoe behoorden de stichting Rura, de werkgroep Ruimte, de Provinciale Commissie van de Bond Heemschut en het Cuypers Genootschap. De twee laatste werden vertegenwoordigd door ir. K. J. C. Merks, technisch adviseur van de Bod, en auteur dezes. Tijdens de bijeenkomst vond een voorbespreking van de drie ontwerpen van ir. Leesberg plaats. B&W zelf hadden de keus al laten vallen op het compromissplan III. Een vierde alternatief van Heemschut en het Cuypers Genootschap, waarbij het complex integraal behouden blijft, werd door B&W aarzeland, door de architect met weinig enthousiasme aanhoord. Dit voorstel houdt in dat het gebouw niet 'horizontaal' in tweeën gedeeld wordt, volgens de bouwnaad tussen de Teeken- (1905) en de Ambachtsschool (1908), maar 'verticaal' (zie afbeelding). De politie zou in dit geval in de 'rechterhelft' gehuisvest kunnen worden, grenzend aan het oude schoolterrein. De aanwezigheid van een binnenplaats is volgens commissaris L. Romeijnders een absolute vereiste. Bovendien merkte de architect bij de toelichting van zijn eerste plan op, dat de ingang aldaar ook bij uitstek geschikt is voor het inrichten van een meldkamer. Het binnenterrein zou aan de andere zijde afgesloten kunnen worden door garages in de vorm van laagbouw. Voorts kan boven de doorrit aan de Godsweedersingel een modern en duidelijk zichtbaar 'kenteken' met POLITIE en het stadswapen aangebracht worden, waardoor geen mens omtrent de interne bestemming hoeft te speculeren. Richt men de 'rechterhelft' in als politiebureau, dan blijft de 'linkerhelft' van het complex met de monumentale trappartij en de diverse gewelven, van aantasting vrijwaard. Afhankelijk van de financiële middelen zou dit gedeelte óf heringericht kunnen worden tot kantoorruimte (alternatief VIA) conform het compromissplan III; óf geconsolideerd kunnen worden in afwachting van betere tijden en een definitieve bestemming. Het pleidooi voor het alternatief leidde er tijdens de bespreking van 4 mei j.l. toe dat B&W toezegden het plan door te berekenen. Gezien de latere ontwikkelingen is het daarvan nooit gekomen. Achtereenvolgens werden op 14 mei j.l. de commissie algemene zaken van Roermond en op 28 juni j.l. de gemeenteraad zelf geconfronteerd met de drie plannen van ir. Leesberg. Een verzoek van het Cuypers Genootschap om enige basisgegevens, opdat men gezamenlijk met ir. Merks het alternatief IV gestalte kon geven, werd pas 15 juni beantwoord. Plan IV kon derhalve onmogelijk op tijd door Heemschut

en het Cuypers Genootschap de gemeenteraad aangeboden worden. Zowel de commissie algemene zaken als de gemeenteraad kozen dan ook niet geheel onverwacht voor het compromisplan III. Wel was op aandringen van de commissie algemene zaken door de architect uitgezocht of binnen het kader van plan III niet toch de trappenhuis behouden kon blijven. Geïnspireerd door de positieve gezindheid van de Roermondse bevolking jegens deze parel van het complex, deden B&W alsnog een voorstel aan de raad om de trappartij te handhaven tegen een bedrag van... f 600.000,-! Unaniem werd dit door de raad afgewezen. De fracties van PvdA en VVD voegden er aan toe: 'Het toekomstig politiebureau is géén museum.'⁴ Daar gaat ook het alternatief van Heemschut en het Cuypers Genootschap van uit: de Teeken- en Ambachtsschool vormen een volwaardig

Alternatief voorstel voor herstel en gebruik door Heemschut en het Cuypers genootschap, waarbij het gehele gebouw, incl. trappenhuis gehandhaafd kan blijven. In het rechtergedeelte kan het politiebureau worden gehuisvest; in het linkergedeelte (Godsweersersingel en Godsweerderstraat) kunnen kantoren komen, maar ook zou de Roermondse streekmuziekschool er een passend onderkomen kunnen vinden. Rechts op de tekening is laagbouw voor garages gepland, waarmee het binnenterrein aan die zijde kan worden afgesloten.

monument, dat zelfs zonder het door B&W voorgestelde krediet voor de trappenhuis van f 600.000,- integraal gered zou kunnen worden! Door verbouwing tot politiebureau enerzijds en consolidatie anderzijds (plan IVB).

HET FINANCIËLE 'PLAATJE'

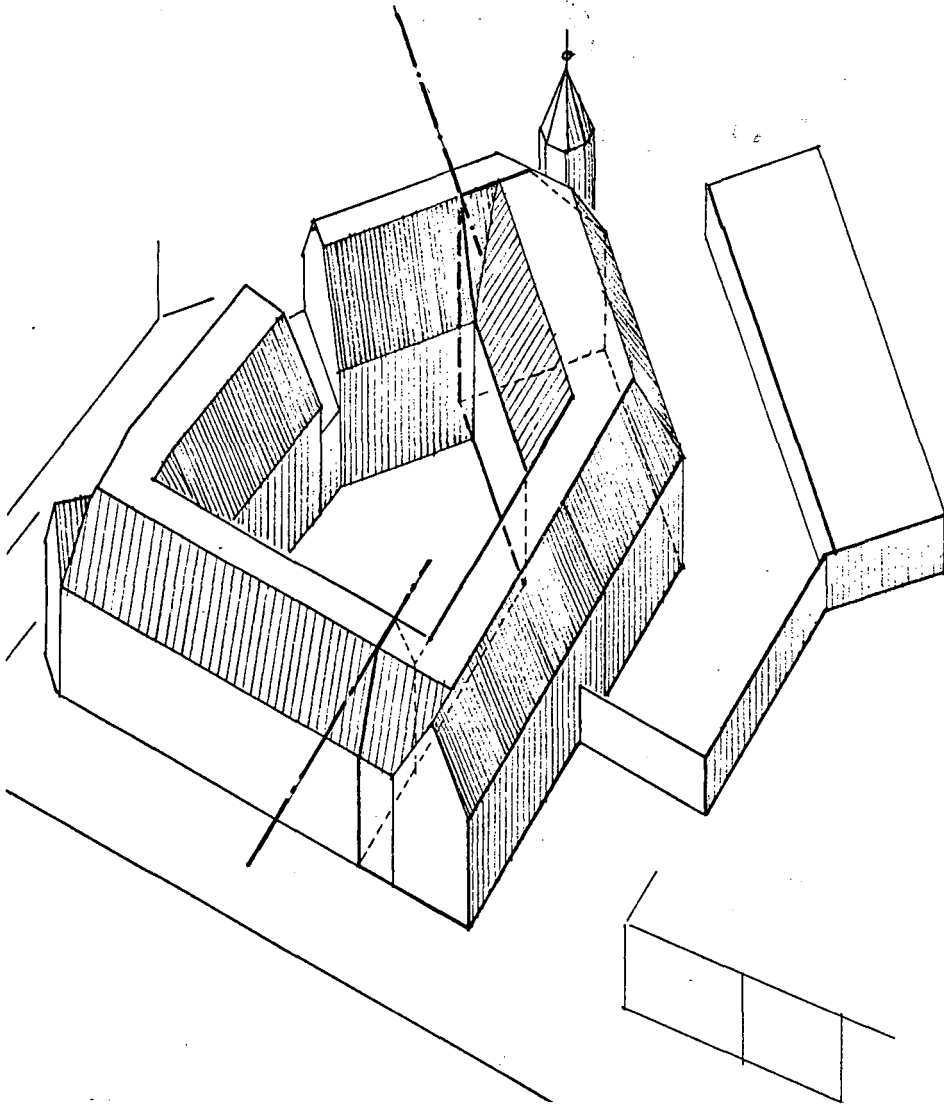
Hoewel volgens het verslag van ir Merks de door hem geleverde bedragen voor een afwijking van 15% naar boven of beneden vatbaar zijn, kunnen ze zonder meer gehanteerd worden in de vergelijkende zin. Getalsmatig bekeken komt consolidatieplan IVB het gunstigste uit de bus: f 700.000,-, waarvan f 500.000,- benodigd zijn voor de consolidatie sec. Uitvoering van IVB zal in ieder geval goedkoper zijn dan die van het compromisplan III: f 7.500.000,-. Temeer daar ir Merks het waarschijnlijk acht dat, gezien zijn berekening volgens nieuwbouwtarieven, consolidatie in werkelijkheid niet boven de f 350.000,- uit zal stijgen! Dit plan heeft het voordeel dat geen overhaaste beslissing genomen hoeft te worden, zoals gedeeltelijke sloop. Bij het veel duurdere, maar ook duurzamere alternatief IVA ligt het in de bedoeling dat de extra investeringskosten van f 4.500.000,-⁵, net zoals bij het compromisplan III, gedeeltelijk weer terugvloeien in de gemeentekas via de verhuur

van (kantoor)ruimten. Behalve bedrijven zou bovendien de Roermondse streekmuziekschool in het complex gehuisvest kunnen worden. Deze is momenteel druk zoekende naar een ander onderkomen. Men heeft al een fraai 19de-eeuws pand op het oog, het Klien College - in particulier eigendom! Uiteraard zal het voor de gemeente veel goedkoper zijn om de streekmuziekschool in een van haar eigen gebouwen onder te brengen. Daarmee zal vermoedelijk niet het totaal van de f 4.500.000,- gedekt zijn. Om daar een oplossing voor te vinden zouden B&W niet het monumentkarakter van de Teeken- en Ambachtsschool moeten onderdrukken, zoals tot op heden gebeurt, maar juist uit moeten buiten.

'MONUMENTAAL' VOORDEEL

Hoewel een jaar geleden al van de zijde van de PC Limburg van de Bond Heemschut een (kunst)historisch onderzoek aan B&W aangeboden werd, waarin de betekenis van het dubbelcomplex als monument van geschiedenis en kunst aan de orde kwam, heeft men dat niet in positieve zin gebruikt. Nadien is vooral benadrukt dat het gebouw *niet* door Cuypers ontworpen is! In zoverre is dit juist, dat Cuypers als gemeenteraadslid formeel geen bouwopdracht aan mocht nemen. Dat heeft niet mogen beletten dat hij samen met zijn zoon, Jos., alle tekeningen gecontroleerd en gecensureerd heeft.⁶ Overigens wijst de gehele 'Rijksmuseumachtige' opzet met gevarieerd metselwerk, opschriften en tegeltableaux, én de opvallende gelijkenis tussen de hoofdingang en het westportaal van Cuypers' Amsterdamse Vondelkerk onmiskenbaar op zijn inbreng.

Een toezegging van B&W aan een der raadsfracties om met de Rijksdienst Monumentenzorg contact op te nemen over de verbouwing, is echter niet ten volle gerealiseerd.⁷ Wellicht ging men er vanuit dat dit tot plaatsing van het complex op de rijksdienst kon voeren, hetgeen de herbestemming tot politiebureau zou doorkruisen. Een zeldzaam verkeerde inschatting, waarmee bepaald geen recht is gedaan aan het beleid van Monumentenzorg. Om voor de hand liggende redenen is men daar meer en meer geneigd om juist subsidie te verlenen aan die projecten, die een sluitende exploitatiebegroting hebben. Een goed voorbeeld vormt de Grote Kerk van Hoorn, die in het laatste stadium van de 'voorlopige plaatsingsprocedure' verkeert.⁸ Samen met het ministerie van Volkshuisvesting etc. (het gaat hier om hergebruik in de woningbouwsfeer) heeft Monumentenzorg de bereidwilligheid getoond om via een aanzienlijke subsidie de investeringskosten grotendeels te dekken.⁹ Een nog frapperanter voorbeeld betreft de gotische Ursulinenkapel van Oudewater, die door de gemeente met steun van Monumentenzorg en de Rijksgebouwendienst heringericht zal worden tot bureau van de rijkspolitie.¹⁰ Gaat het in het laatste geval 'slechts' om een bedrag van f 2.000.000,-, bij de totale investering van de Grote Kerk van Hoorn gaat het om ca f 6.725.000,-. Niet de gemeente, maar een

De parel van het complex: de monumentale Trappenhal met kunstsmeedwerk en verfijnd natuursteen- en schoonmetselwerk.

particuliere stichting notabene heeft de initiatieven ontwikkeld en door een zakelijke aanpak de diverse instellingen zo enthousiast gekregen, dat men medewerking toezegde. Uit het juli-nummer van Heemschut, waarin de herbestemming van de Prins Frederikazerne te Leeuwarden aan bod kwam, blijkt dat we niet van uitzonderingsgevallen spreken. Ook hier is de verbouwing – tot woon-eenheden – financieel mogelijk gemaakt door Volkshuisvesting en Monumentenzorg.¹¹ Tot slot kunnen we nog op een Limburgs voorbeeld wijzen: de herinrichting van het voormalige Ursulinencomplex te Eysden tot gemeentehuis, dankzij het aanspreken van de verschillende subsidiepotten, waaronder die van Monumentenzorg.¹² *De moraal is, dat wie met een goed plan komt, waarin de monumentwaarden optimaal worden ge-*

respecteerd, met Monumentenzorg nog steeds zaken kan doen. Het compromisplan III komt daar zeker niet voor in aanmerking. Met dit alles wil uiteraard niet gezegd zijn, dat Monumentenzorg bij de Roermondse Teeken- en Ambachtsschool de extra investering van f 4.500.000,- voor haar rekening zal kunnen of willen nemen. Wel blijkt hoe vruchtbaar een gesprek met deze rijksdienst kan zijn. Wil ook het Roermondse dubbelcomplex in dit opzicht een aantrekkelijk perspectief geschapen worden, dan zal de gemeente ten volle mee moeten werken aan plaatsing van dit gebouw op de monumentenlijst.¹³ Bovendien zal zij de opdracht aan de architect om het compromisplan III aanbestedingsrijp te maken – (hiervoor werd een krediet van f 500.000,- gevoteerd) – om moeten zetten in een opdracht om alternatief IVA door te berekenen. Inmiddels heeft het Cuypers Genootschap in samenwerking met Heemschut de eerste stappen gezet om een plaatsingsprocedure te starten.¹⁴

Noten:

- 1) Gemeentearchief Roermond (GAR): Handelingen Gemeenteraad 1896, 9 april, 83-85.
- 2) B. C. M. van Hellenberg Hubar, De Teekenschool voor Nuttige en Beeldende Kunsten en Ambachtsschool te Roermond: een twintigste eeuws monument, in: De Maasgouw, tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde, 102 (1983), nr 4, 161-182.
- 3) De Limburger 15 januari 1983 en 28 januari 1983. Limburgs Dagblad 25 en 26 maart.
- 4) Limburgs Dagblad 15 mei, 16 mei, 23 juni, 29 juni 1984. De Limburger 15 en 16 mei 1984.
- 5) Dit getal is gebaseerd op de volgende gegevens: Verbouwing politiebureau in compromisplan III: f 6.000.000,-
in alternatief IV: f 6.500.000,-
Extra kosten IV: f 500.000,-

Verbouwing kantoren in compromisplan III: f 1.500.000,-
in alternatief IVA: f 5.500.000,-
Extra kosten IVA: f 4.000.000,-

Totaal aan extra investering: f 4.500.000,-

- 6) Overhandigd werd het artikel, geciteerd in noot 2. Ook uit de correspondentie van vader en zoon Cuypers, berustend bij het gemeentearchief te Roermond, blijkt beider betrokkenheid.
- 7) Antwoord van B&W op vraag 44 van Raad '70 in de raadsvergadering van oktober 1983: 'Hierover (over de monumentwaarde) is met Monumentenzorg overleg gepleegd.' Navraag bij Monumentenzorg over dit overleg 31 januari j.l. bracht naar voren, dat men daar van niets wist. Een misverstand?
- 8) Art. 8, lid 2 van de Monumentenwet: voorgenomen plaatsing.
- 9) Stichting Behoud Grote Kerk Hoorn: Rapport tot Behoud, april 1984.
Notitie voor de leden van het college van B&W van Hoorn, d.d. 25 mei 1984. Met dank aan A. Boezaard, Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Hoorn.
- 10) J. Smit, burgemeester Oudewater, Sint Ursula te Oudewater wordt politiebureau, in: Monumenten, uitgave van de stichting Monumenten 5 (1984), nr. 6, 16.
- 11) P. Karstkarel, Monumentale Kazerne volgestopt met leuke appartementen, in: Heemschut 61 (1984), 118-119.
- 12) M. Kellens en M. Dickhaut, Het Ursulinencomplex te Eysden, Eindhoven 1984. Verkrijgbaar bij de gemeente Eysden: 04409-3055.
- 13) Bij plaatsing van gebouwen op de monumentenlijst heeft de gemeente een belangrijke adviserende stem: art. 8, lid 3 van de monumentenwet.
- 14) Er is een verzoek van het Cuypers Genootschap naar de Rijksdienst voor de Monumentenzorg gegaan – vergezeld van het artikel, geciteerd in noot 2, het verslag en de tekeningen van ir K. J. C. Merks, en een aantal foto's – om een kunsthistorische waarde-bepaling van het bewuste complex.

Waardebon – geldig van 15/11 tot 15/2 1985

Bij inlevering van deze bon zijn de boeken

● Het Loo, de Oranjes en de jacht: 49,-
prijs voor leden 39,-
actienummer 211-002, en/of

● Het Binnenhof: f 46,-
prijs voor leden: 36,80
actienummer 952-001

voor leden van Heemschut ook bij de boekhandel verkrijgbaar.

Zie de aanbiedingen-brochure in dit blad.